

1. GİRİŞ

“Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi Resim Koleksiyonunun Genel Bir Değerlendirmesi ve Grup Ressamları” isimli çalışmamız kapsamında; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü’ne bağlı Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi Resim koleksiyonunda yer alan Çallı Kuşağı Ressamları, D Grubu Ressamları, Müstakil Ressamlar, Yeniler Grubu Ressamları ve Onlar Grubu Ressamları ve eserleri özelinde Müzenin resim koleksiyonunu daha yakından tanımak, müze ve resim koleksiyonu hakkında öneriler getirmek amaçlanmıştır.

Çalışmamıza ilişkin araştırmalar; Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi ve Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi’nde gerçekleştirilmiş, konuya ait bilimsel yayılara buralardan ulaşılmıştır. Yüksek Öğrenim Kurumu tez arşivine ve kütüphanelerde bulunamayan yayılara internet vasıtasiyla ulaşılmış; ülkemizde konu ile ilgili yapılan çalışmalardan bu şekilde faydalananma olanağı bulunmuştur.

Toplanan bilgiler, çalışmamızın amacına uygun olarak tasnif edilerek tez metni haline getirilmiştir. Öncelikle Türk müzeciliğinin tarihsel gelişimi sunulmaya çalışılmış, aynı bölümde Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi’nin tarihine ilişkin bilgiler verilmiştir. Konumuzun esasını teşkil eden üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci bölümde çalışmamız kapsamına giren resim dönemlerine ve ressamların biyografilerine yer verilmiştir. Her bölümün sonuna ressamların müze koleksiyonunda yer alan eserleri tablolar

halinde eklenmiştir. Müzede Sayım ve Tespit Çalışmaları devam etmekte olduğundan eserlerin fotoğrafları çekilememiştir. Büyük bir bölümü çeşitli kaynaklardan elde edilen fotoğrafların bir kısmına ulaşmak mümkün olmamıştır. Elde edilebilen fotoğraflar bölüm sonlarında yer almaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç bölümünde Müze Koleksiyonun önemine, mevcut durumuna yer verilmiş; koleksiyonun gelecekte nasıl kullanılması gereğine deðinilerek öneriler getirilmiştir. Son bölüme kaynakça eklenerek çalışma tamamlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

MÜZECİLİK

Müzeler, topluma ve gelecek kuşaklara aktarmak üzere yaştıkları kıymetli varlıklarla insanlık tarihi için eşsiz ve vazgeçilmez bir konuma sahiptir. Müzecilik olarak değerlendirilebilecek faaliyetlerin başlangıcı antik çağlara kadar uzanmakla birlikte, müzeciliğin bilimsel bir disiplin olarak ele alınmaya başlamasının ilk adımları 19. yüzyılda atılmış, gelişim sürecinin başlaması ise 20. yüzyılda olmuştur.

2.1. Türk Müzeciliğin Tarihi

Müze ve müzecilikle tarihi ilişkileri yakın bir geçmişe dayanan Türkiye'de müzeler, öncelikle zengin tarihimizi ve kültürel mirasımızı korumayı hedefleyen, 19. yüzyılın batılılaşma çabalarının göstergesi olan çağdaş bir kurum olarak ortaya çıkmıştır. Müzenin kurumsallaşmasına ilişkin bu tespit, aynı zamanda Türkiye'de müzecilik uygulamalarının biçimlenmesini de doğrudan etkileyen iki önemli kavramı vurgulamaktadır. Bunlardan biri tarihi ve kültürel mirasın "korunması", diğerinin de Batılılaşmanın göstergesi "çağdaş bir kurum" oluşturma kaygısıdır. Bugün anladığımız anlamda müzecilik kavramı, çağdaş kültürü de kapsayan yönleriyle XIX. yüzyılın başlarında ve onu izleyen dönemde altın çağını yaşamıştır.

Türkiye'de müzecilik anlayışı, Osmanlı'dan günümüze kadar olan zaman diliminde Batı'daki gibi bir gelişme göstermemiştir. Batı toplumlarında daha ortaçağda var olan asillerin kıymetli eşya toplama meraklı koleksiyonculuğu geliştirmiştir. Rönesans'ta yaşanan gelişmeler daha çok bu toplama meraklısı perçinleme ve toplanılan nesneleri çeşitlendirmeye yaramıştır. Yaşanan sosyal

değişiklikler sonucunda koleksiyonculuk sadece asil sınıfın değil zengin burjuvanın da hobisi haline gelmiştir.

Batıda bazı güçlü ailelerde yüzyıllar boyunca farklı nesillerin elinde çoğalan koleksiyonlar söz konusudur. Daha sonraki dönemlerde ise bu koleksiyonların önce bağışlamalar sonucu, daha sonra da Fransız İhtilali sonrası devletin, asillerin mallarına el koyma ve Louvre sarayı örneğindeki gibi bunları halka açma çabasından dolayı, bu koleksiyonlar halk müzelerinde sergilenmiştir. Bütün bu gelişim sürecinde devletin rolü, ulusal devlet anlayışının görüldüğü Fransız İhtilali dönemi ve sonrası hariç, çok değildir. Osmanlı da ise batı ülkelerindeki gibi bir asil sınıfın söz edilemez. Osmanlı'da üst sınıfa bağlı aileler sıkılıkla değişmiştir. Dönemin politik olaylarına göre yönetici sınıf üst sınıf ailelere müdahale etmiş bunları değiştirmiştir. Böyle bir durumda batıda görülen türde koleksiyonların üst sınıf aileler tarafından oluşturulması da mümkün olmamıştır. Daha da önemlisi Osmanlı'da üst sınıf sayılabilen tabakanın hiçbir zaman batıdaki kadar ayrıcalıklı ve baskın olmamış olmasıdır. Ayrıca yönetici sınıf olan padişah ve ailesi dışında da asilzade olarak tanımlanabilecek bir sınıf yoktur. Osmanlı toplumunda batıdaki gibi yüksek sınıf farklılıklarını bulunmaz. Osmanlı'da müzecilik yönetici sınıfın girişimiyle başlamıştır. İlk serginin Sultan Abdülmecid'in isteğiyle açılmış olması da bunun apachen bir göstergesidir. Yine müzeciliğin gelişimi de devlet eliyle, yönetici sınıfın isteğiyle olmuştur. Müzecilik kültürünün ülkede henüz gelişmekte olması nedeniyle gerçek anlamda müzeci yoktu. Bu nedenle müzecilik işlerinin yürütülmesinde o dönemde Avrupalı müze yöneticilerinin kullanıldığını görüyoruz. Osmanlı'daki ilk müze oluşumu Mecma-ı Âsâr-ı Atika (Eski Eserler Koleksiyonu)'dır. Bu koleksiyon günümüzdeki İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin temelini oluşturur. Padişah Abdülmecit'in Yalova gezisi sırasında gördüğü Bizans yazıtlarını İstanbul'a getirtmesi üzerine eserler, 1846 yılında Osmanlı Devlet adamı Ahmet Fethi Paşa tarafından o güne kadar saray deposu olarak kullanılan Aya İrini'de toplatılmıştı. Koleksiyon, Sadrazam Ali Paşa döneminde düzenlenmiş ve 1869 yılında dönemin Maarif Nazırı Saffet Paşa tarafından Müze-i Hümâyûn (İmparatorluk Müzesi) olarak adlandırılmıştır. Aynı yıl, ilk müze müdürü olarak Galatasaray Lisesi

öğretmenlerinden Dr. Good görevlendirilmiş; ayrıca vilayetlere bir genelge gönderilerek çevrelerindeki bütün tarihi eserlerin tahrip edilmeden müzeye nakledilmeleri istenmiştir. O yıllarda müzeciliğimizde Avrupalıların etkileri görülürken, bu durum 19. yüzyılın sonunda değişimeye başlamıştır. Dönemin müzecisi Anton Dethier 1881 yılında ölünce müze Müdürlüğüne bir Türk'ün getirilmesi düşünülmüş, Sultan II. Abdülhamid, 2 Eylül 1882 tarihinde Osman Hamdi Bey'i müze müdürü tayin etmiştir. Bir Türk'ün müze yöneticiliğine getirilmesi başlı başına bir yeniliktir. Osman Hamdi Bey'in müdürlüğü döneminde müzecilik açısından son derece önemli gelişmeler yaşanmış, önce Çinili Köşk onarılmış, daha sonra, Sanayi-i Nefise mektebi kurulmuştur.¹

Sultan II. Abdülhamid döneminde, 1884'te kabul edilen yeni Âsarı Ânika Nizamnamesi müzeciliğin gelişmesi açısından çok önemli olmuştur. Âsarı Ânika kanunuyla günümüzde Türkiye'de çok gelişmiş olan arkeolojinin temelleri atılmıştır. Bu arada Sidon kazlarında ortaya çıkan İskender, Ağlayan kadınlar, Satrap, Lykia lahitleri İmparatorluk müzesini geliştirmiştir. Özellikle İskender laхиdi müzeye uluslararası bir ün de getirmiştir. Eserlerin sayısının gittikçe artması sonucu yeni bir binanın yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmış, müze binasının tasarlanması işi de Mimar P. Vaullary'e verilmiştir. Bu bina ülkemizde, baştan müze binası olarak tasarlanan ilk binadır ve Müze-i Hümayun adıyla 1891 tarihinde açılmıştır. Açılışından kısa bir süre sonra müzede kitaplık, fotoğraf laboratuvarı ve maket atölyesi kurulmuştur. Kazılar sonucunda getirilen yeni eserler nedeniyle 1903'te ve 1907 müzeye ek binalar yapılmıştır.

Sultan II. Abdülhamid dönemindeki (1876-1909) bir olay zamanın müzecilik anlayışını yansıtması açısından önemlidir. II. Abdülhamid, Tophane semtinde bulunan ve Fatih döneminden geriye kalan askeri topların eritilerek tahrip edileceğini öğrenince, gelecek Osmanlı nesillerin geçmişte yaşıananları hatırlamaları ve o günün tekniği hakkında bilgi sahibi olmaları için topları koruma altına alırtarak Askeri

---

¹ <http://www.kulturtarihi.org/makale2.htm> -156k

müzeye taşittır. Halen bugün İstanbul müzelerinde gördüğümüz Fatih dönemine ait askeri toplar Sultan II. Abdülhamid döneminde koruma altına alınmış olanlardır. Yine Sultan II. Abdülhamid'in hazırlatmış olduğu fotoğraf albümleri, Osmanlı toplum hayatı, eski eserler, şehircilik, şahıs envanterlerini içeren kapsamlı bir fotoğraf niteliğindedir. Bugün dahi akademik çevrelerde yararlanılan ilk kaynak özelliğini taşıyan bu fotoğraf albümleri Osmanlı'dan Cumhuriyete bilim tarihi serüvenin bir kısmını oluşturmaktadır.

Yine bu dönemde, İstanbul dışında, Anadolu'daki bazı şehirlerde de müze kurma çalışmaları başlamıştır. 1902'de Konya'da, 1904'de Bursa'da yeni müzeler kurulmuştur. Yabancı arkeolog ve uzmanlardan yararlanılarak müze koleksiyonlarının kayıt, katalog ve Sergilemeleri geliştirilmiştir. Kısacası bu dönemde müzeciliğin saklama ve depolamadan belki de daha önemli olan, koruma, kayıt tutma, düzenli sergileme faaliyeti ülkemizde hızla gelişmiştir. Ayrıca bu dönemde Türk bilim adamları tarafından birçok kazı çalışması yapılmıştır. Müze adına yapılan bu kazılar arasında Tralles (Eski Aydin), Alabanda, Boğazköy, Alacahöyük, Akalan, Sidamara, Yortan, Korikos kazıları yer alır. Mutlak hâkimiyetin merkezi İstanbul, kültür ve sanatın da odak noktasıydı.

Bir sanat müzesi kurulması yönündeki çalışmalar ilk kez XIX. yüzyıllarında başlamıştır. Güzel sanatlar okulunun kuruluşuyla da yakından ilgisi olan bu girişimin sonunda bir koleksiyona başlanmıştır, ancak, müzenin açılışı gerçekleştirilememiştir. 1883'te açılan Güzel Sanatlar Okulu'nun öğrencilerinin eğitimini desteklemek bilgi ve görgülerini artırmak amacıyla bir resim koleksiyonu ve bu koleksiyonun sergileneceği bir resim salonu oluşturulması düşüncesi, sanat koleksiyonları için de bir başlangıç olmuş ve Elvah-ı Nakşîye olarak anılan resim koleksiyonu da bu amaçla meydana getirilmiştir. Ancak ilk sanat müzesi, Cumhuriyet'in ilanından sonra, 1937 yılında Atatürk'ün emriyle kurulan İstanbul Resim ve Heykel Müzesi olmuştur. Dolmabahçe Sarayı Veliaht Dairesi'nin Resim ve

Heykel Müzesi kurulması amacıyla Güzel Sanatlar Akademisi'ne tahsis edilmesi üzerine müze koleksiyonlarının oluşturulması için hazırlıklara başlanmıştır.²

1910 yılında Osman Hamdi Bey'in ölümünden sonra müze müdürüğüne kardeşi Halil Edhem getirilmiştir. Kısa müdürlük süresi boyunca Edhem Bey, yabancı uzmanlardan da faydalananarak bilimsel yayınlar yapılmasına odaklanmıştır. 1912-1914 yılları arasında Gustav Mendel'in yaptığı üç ciltlik "Catalogues de Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines" isimli taş eserler katalogu günümüz İstanbul Arkeoloji Müzesini, zamanın Müzey-i Hümayun'ununu dünyaya tanıtan yapıt olmuştur.

1914 yılında Türk ve İslam eserleri için Evkaf-ı İslamiye Müzesi, Süleymaniye Camii'nin imaretinde açılmıştır. Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Okulu) başka bir binaya taşınınca, burası da müzeye verilmiştir. Halil Edhem, geleneksel batı müzeciliği anlayışı içerisinde, bir sergi-depo mantığıyla Yakındogu ülkelerinin eserlerini ayıracak, binayı Eski Şark Eserleri Müzesi olarak düzenlemiştir. 1917 yılında yine önemli bir gelişme meydana gelmiş, Müze dışındaki eski eserleri korumak için çalışmalar yapacak olan Eski Eserleri Koruma Encümeni, meclis kararıyla kurulmuştur. Bu ülkedeki eski eserleri koruma anlayışının geliştiğinin bir göstergesidir. Osmanlı'nın ekonomik durumunun bozuk olması ve yabancıların ülke üzerinde birçok baskı unsuru bulundurması, bu zamana kadar yapılan bütün çalışmaları daha da önemli hale getirmektedir. Böyle bir ortamda müze ihtiyaçları ve binası için bütçeden para ayrılması ve kazılar için ödenek bulunması gerçekten de kolay olmamıştır. Eski eserleri koruma encümeni, günümüz Türkiye'sinin modern bilimsel anlayışının da üzerinde bir çaba ortaya koymuştur. Her eski eserin fotoğraflı katalogu hazırlanmıştır. Bugün büyük bir kısmı İstanbul Arkeoloji Müzesi bünyesinde bulunan Encümen Fotoğraf Arşivi, o dönemlerdeki müze-bilim tarihi ilişkisini en sağlıklı biçimde ortaya koymaktadır.

---

² <http://www.kulturtarifi.org/makale2.htm>

İşgal döneminde ve Kurtuluş Savaşı sırasında, çıkartılan meclis kararları dışında müzecilik alanında bir gelişme söz konusu değildir. Cumhuriyet döneminde ise müzecilikteki gelişmeler yeniden hız kazanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk kültür değerlerinin korunmasına yönelik bir konuşmasında; “Eski devirlerin boş inançlarından ve yeniden kuruluş özelligimize hiç de uymayan yabancı fikirlerden, doğudan ve batıdan gelen etkilerden uzaklaşabilmek ulusal karakterimize ve tarihimize sahip çıkan bir kültür birliği ile mümkündür.” Atatürk'e göre; "...bir millet; etkilenmekten kurtulup etkileyici duruma gelirse tam bağımsız olabilir" demektedir. Ulusal birliğe ulaşabilmenin, tarihe ve kültürel değerlere sahip çıkmakla sağlanacağı, bir ülkenin diğer ülkelere göre üstünlüğünün savaşlarla değil, kültür ve sanatla olacağını ortaya koyan Atatürk, sanata, kültüre ve dolayısıyla müzecilik çalışmalarının önemine dikkat çekmiştir (Özkasım, Ögel, 1992:100).

Ottoman çok kültürlü bir devletken Türkiye Cumhuriyeti bir ulus devlettir. Bir millet oluşturma çabası içindeki devlet için en önemli kültürel araçlardan biri de müzedir. Devlet ulusal kültürü oluşturup yaymaya çalışırken, halkla köprü kurmak için müzeyi kullanacaktır. 1 Nisan 1924'te bakanlar kurulu kararıyla, Topkapı Sarayı'nın mevcut eşyası ile müze olarak ziyarete açılması kararı alınır. Burada Fransız ihtilalinden sonra Louvre'un halk müzesi haline getirilmesiyle bir paralellik vardır. Ulus devlet anlayışıyla saraylar kısmi de olsa halkın ziyaretine açılmıştır. İstanbul dışında da müzelerin açılması kararı Atatürk'ün emriyle hızla gelişmiştir.

Cumhuriyet döneminde yapılan ilk müze binası Ankara Etnografya müzesidir. Müze binasının mimarı Arif Hikmet Koyunoğlu'dur. Bina 1930 yılında ziyarete açılmış, 1925 yılında çıkarılan bir kanunla tekke, türbe ve zaviyeler kapatılması neticesinde, buralardaki eşya ve eserlerin çoğu Ankara Etnografya müzesine nakledilmiştir. Böylece ortaya çıkan törensel ya da günlük eşyalar halkın yaşamından kesitler sunmak için kullanılmıştır. Ancak Konya Mevlana Türbesi, Atatürk'ün isteği üzerine kapatılmayarak eşyası ile birlikte müze haline dönüştürülür.

Bu arada Anadolu'da birçok şehirde müzeler açılmıştır. 1923'te Ankara Arkeoloji, Antalya, Bursa, Edirne müzeleri; 1924'te Adana, Bergama müzeleri; 1927'de İzmir, Sivas Müzeleri; 1934'de Efes, Diyarbakır müzeleri; 1936'da Niğde, Kütahya, Kırşehir müzeleri; 1937'de ise İstanbul Resim ve Heykel müzesi, Ankara'da Anadolu Medeniyetleri Müzesi kurulmuştur (Özkasım ve Ögel, 1992:100).

Anadolu'da açılan ulusal müzelerde yerel öğelere de yer ayrılmış ancak yerellik ulusal kültürü destekleyici bir unsurdan öteye geçememiştir. Türkiye'de müzecilik batı ülkelerindeki uygulamaların kötü örneklerini sergilemiştir. Yerel öğeleri kullanmak kültürel faaliyetleri Anadolu'da yaygınlaştmak için de kullanılan bir yöntem olmuştur. Ancak yerel öğelerin kullanılması yine çok kısıtlı kalmıştır. Halkın eğitiminden uzak, sergi-depo müzeler ortaya çıkmıştır. Müzelerin koleksiyonlarının çoğunuğu o şehirlerde çıkan arkeolojik kalıntılarından oluşmuştur. Bu nedenle kent müzesi değil arkeoloji müzesi konumundadırlar. Başlangıçta müzelerde tarih öğretmenleri ve folklorcular görev almaktadır. Gerçek anlamda müzecilik eğitimi almış kişiler ülkede henüz yoktur. Halkevlerinde kurulan "Müzecilik Kolları"nın eski eserleri koruma bilincini halk arasında geliştirmek açısından önemi büyük olsa da müzecilik açısından yeterli değildir. Ekonomik sıkıntılardan nedeniyle 1960'lı yıllara kadar müzecilik faaliyetlerinde bir azalma görülür. Yeni müze binaları yapmak için bütçeden ayrılacak para da çok sınırlıdır. Bu nedenle cami, kilise ve medrese gibi yapılardan müze binası olarak faydalанılır. Bu müzelerde ise ödenek olmadığından gerekli sergileme malzemeleri yoktur. Eski yapılar içinde eski eserleri toplayıp depolamak anlayışı devam eder. Bu da çoğu zaman sorunlar çıkarmaktadır. Eserler için yeni bina yapılmaması ve eski binaların kullanılması, eserlerin korunması için ideal ortamların oluşturulamamasına neden olmuştur.

1950 yılında Uluslar arası Müzeler Konseyi (ICOM)'ne bağlı olarak Türkiye Milli Komitesi kurulmuştur. Komitenin amacı müzecilik mesleğine mensup üyeleri

arasında işbirliğini geliştirmek ve uluslararası işbirliği sağlamaktır ama komite kitap çıkartmak ve haber bülteni hazırlamak dışında büyük bir çalışma içinde bulunmaz.

1960'lı yıllarda ise müze binalarının yapımı yeniden hız kazanır. Hemen hemen her şehirde, tarihi ve arkeolojik bölgede veya ören yerinde birer müze yapılmaya başlanır. 1956 yılında 33 müze ve 7 müze deposu varken 1963'te 58 müze ve 12 müze deposu vardır. 1973 ise 87 müze ve 13 müze deposu bulunmaktadır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda yapılan müze binaları genellikle tip projedir. Çağdaş sergileme tekniklerinin kullanıldığı müze binalarından bahsetmek ise henüz söz konusu değildir. Ülkemizde çağdaş anlamda sergileme kullanılan ilk müze binası, 1963-1974 yılları arasında gerekli onarımları yapılan ve sergileme mekanı mimar Nezih Eldem tarafından yeniden düzenlenen Şark Eserleri müzesidir. Bu müzede Mısır, Mezopotamya ve Anadolu'ya ait birçok eser müzenin eğitim amacı da göz önüne alınarak halka sunulmuştur. 1966 senesinde ise müzecilik tarihimize bir ilk daha gerçekleşmiştir. O yıl kurulan "Topkapı Sarayı Müzesi"ni Sevenler Derneği" Türkiye'nin ilk müze derneğidir. Burada müzecilikte sivil toplumun ilk defa aktif olarak rol almaya başladığını görüyoruz.

1970'li yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılara rağmen müzeler kurulmaya devam etmiştir. Ancak 1960'lı yıllarda görülen tek tip proje uygulamaları bu dönemde de devam eder. Tip proje yapımı, farklı şehirlere uymamakta, farklı koleksiyonlar için gereken değişik mekân ihtiyacını karşılayamamaktadır. Eski yapıların müzeye dönüştürülmesine devam edilmekte, ancak var olan bir yapının bir koleksiyonun ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesinin getirdiği sorunlar göz ardı edilmektedir. 1980'li yıllar, ihtilal sonrası politik durağanlık, ekonomik atılım ve ülkenin özellikle Batı'ya karşı kendini kabul ettirme dönemidir. Bu dönemde sanatsal yaşamda hızlı bir gelişme ve üretim artışı gerçekleşmiştir. Ayrıca, kültür varlıklarının korunmasına verilen önemin de arttığı bir dönemdir. Yerel kültürlerle verilen önem de gittikçe artmış, yerellik daha çok ön plana çıkmıştır. 1980'li yılların başında ülkemizde müzelerin çoğunluğu Kültür Bakanlığı'na bağlıdır. Bakanlığa bağlı müzelerin toplam sayısı 120 civarındır. Bunları belediyelere bağlı müzeler izler.

Ayrıca milli saraylar da Büyük Millet Meclisi'ne bağlıdır. Müzecilik açısından çok önemli bir grup olan özel müzeler ise henüz yoktur.

Ülkemizdeki ilk özel müze olan “Sadberk Hanım Müzesi” 1981 senesinde İstanbul'da tanınmış işadamı Vehbi Koç'un eşi Sadberk Hanım'ın anısına Azaryan yalısında açılmıştır. Sadberk Hanım müzesi ile başlayan özel müzeler, Türk müzeciliğindeki tek düzeliğin ortadan kaldırılması açısından önemli olmuştur. 1990'lı yıllarda vakıf müzeleri ve özel müzelerin sayısında artış gözlenirken, sanatsal ve kültürel faaliyetlerde de artış gözlenir. Sanat galerisi sayısı ve galeri sergilerinin sayısı hızla artmıştır. 2000'li yıllar ise bir yandan geleneksel müzeciliğin sürdürülüğü, bir yandan da teknolojinin sanat ve kültüre katılımıyla sanal müzelerin ortaya çıktığı yıllar olmuştur.

2.2. Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nin Tarihi

Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nin içinde yer aldığı yapı, Namazgah Tepesi'nde Yüksek Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu (1888-1982) tarafından inşa edilmiştir. I. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin en güzel örneklerinden olan yapı Türk Ocakları Merkez Binası Olarak Tasarlanmıştır. 1926 yılında Türk Ocağı Merkez binası için bir tasarım yarışması açılmış, Namazgah Tepesinde Etnografya Müzesini de yapan Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu'nun tasarımları birinci olmuştur. Atatürk'ün suluboya resimden beğenip onayladığı binanın inşaatına 21 Mart 1927'de başlanmış, inşaat Marmara Adasından getirilen mermerlerle 1930 yılının Nisan ayında tamamlanmıştır. Atatürk'ün talimatları doğrultusunda bina Türk süslemeleri ile bezenmiş ve inşaatında yalnızca Türk işçiler çalışmıştır.

Türk Ocakları merkez binası, 1931 yılı başlarında Türk Ocaklarının kapanmasından sonra 10 Haziran 1931 tarihinde Cumhuriyet Halk Fırkası (Partisi)'na devredilmiştir. 1932 yılında Türk halkın eğitim ve kültürel yönden

kalkınmasını sağlamak, Cumhuriyet yönetiminin erdemlerini, Atatürkçülük ilkelerini halka yaymak amacıyla Halkevleri'nin açılması üzerine yapıda Ankara Halkevi hizmet vermeye başlamıştır. Ankara Halkevi, başkentin kültürel yaşamına hareket getirmiştir. Önemli toplantılar, törenler, konserler, tiyatro, opera, bale temsilleri bu yapının görkemli salonunda gerçekleştirilmiş, zengin bir kitaplık kurulmuştur. Halkevleri'nin 1952 yılında kapatılmasından sonra bina hazineye devredilmiş, kullanma yetkisi ise yeniden açılan Türk Ocakları'na verilmiştir (Özsezgin, 2002:50). 1952-1961 yılları arasında binada, Türk Ocakları Derneği'nin düzenlediği etkinliklerin yanında Devlet Tiyatroları'nın 3. Sahne temsilleriyle Ankara Belediyesi'nin nikâh hizmetlerine yer verilmiştir (İskender, 2002:35). Yapıyı kullanan bu üç kuruluşun binaya sahip çıkılmaması yüzünden gerekli onarımlar yapılamamış, yapıda yer yer dökülmeler başlamıştır. Bunun üzerine 1961 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in emriyle bina, Milli Eğitim Bakanlığı'na aynı yıl yeniden Türk Ocakları Derneği'ne verilmiştir. 1965 yılında bina bir kez daha el değiştirmiştir, Köy İşleri Bakanlığı'na devredilmiş ancak Türk Ocakları Derneği binada etkinliklerini sürdürmüştür. 1971 yılında Milli Savunma Bakanlığı'na devredilen bina, bu bakanlığın raporu üzerine 1972 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsis edilmiştir. Bütün bu el değiştirmeler sırasında bina yıpranmış, tarihi eşyalarının bir bölümü tahrip edilmiş, salonun locaları sökülmüş, sahne kullanılmaz duruma gelmiştir (Erbil, 2002:37).

1972 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'ncı Ankara Halk Eğitimi Merkezi ve Akşam Sanat Okulu'na dönüştürülen binada büyük değişiklikler yapılmış, odalar birleştirilip atölye haline getirilmiş, bazı pencereler örülülmüş, mekanlara marangoz, torna tezgahları monte edilmiştir. Çeşitli meslek kursları açılan binada en büyük tahribat bu dönemde olmuş, iç ve dış cephe süslemelerin bir bölümü dökülmüştür. Cumhuriyet dönemi Türk mimarisinin bu görkemli yapısı nihayet Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nün girişimi ve Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün yakın ilgisiyle 25 Ekim 1975 tarih ve 7/1172 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Resim ve Heykel Müzesi yapılmak üzere Kültür Bakanlığı'na tahsis edilmiştir.

Kültür Bakanlığı'ncı 1976 yılında teslim alınan yapı o yıllarda hayatı olan mimarı Arif Hikmet Koyunoğlu'nun gözetiminde Mimar Abdurrahman Hancı'nın projesine göre restore edilmeye başlanmıştır. Restorasyon sürerken bir yandan da müze koleksiyonlarının oluşturulmasına başlanmıştır. Eşref Üren, Arif Kaptan, Turan Erol, Orhan Peker, Refik Epikman, Şefik Bursalı ve Osman Zeki Oral'dan oluşan ekip kamu kurum ve kuruluşlarını dolaşarak müzeye konabilecek eserleri belirlemiştir. Bu çalışma neticesinde kamu kurum ve kuruluşlarında 800 kadar eser tespit edilmiş, tespit edilen eserlerden 500 kadarının müze koleksiyonuna alınabileceğine karar verilmiştir. Başkanlığın bir genelgesi üzerine bu eserler toplanmış, bakım ve onarımları yapılmıştır. Müzenin ilk koleksiyonu böylece oluşturulmuştur. Müze salonlarında sergilenecek eserler Güzel Sanatlar Genel Müdürü Mehmet Özel başkanlığında, Prof. Turan Erol, Prof. Devrim Erbil, Prof. Mustafa Pilevneli ve Müze Müdürü Tunç Tanışık'tan oluşan bir seçici kurul tarafından belirlenip, tarihsel bir sıralama ile ilk yağlıboya ressamlarından günümüz sanatçılara gelinceye kadar olan süreçteki eserler sergilenmeye başlanmıştır. Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi 6. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından 2 Nisan 1980 tarihinde törenle hizmete açılmıştır. Ancak, müze binasının bodrum katına el atılmamış, konser salonunun eksikleri tamamlanmamış, bahçe düzenlenmesi yapılmamıştı. Bodrum katının 1982 yılında başlayan restorasyonu 1983'te tamamlanmış, 1984 yılında ise bodrumdaki toprak dolgu kaldırılmış, mekân olarak yeniden düzenlenmiştir. Mekan düzenlemesi Sedat Simavi Vakfı tarafından yapıldığı için mekan Sedat Simavi Sanat Galerisi'ne dönüştürülmüştür. Uluslararası Sedat Simavi Karikatür Yarışması Sergisi her yıl bu galeride açılmaktadır.

1985 yılında konser salonun restorasyonuna başlanmış, gül ağacından yapılmış koltukları elden geçirilmiş, Locaları ve süslemeleri 1930 yılındaki şeklini almıştır. Konser salonunun sahnesi ayrı bir düzenleme ile kullanılır hale getirilmiştir 1985 yılı sonunda Konser salonunun da kullanımına hazır getirilmesiyle Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi, müze işlevi yanında bir kültür merkezi görevini de üstlenir duruma gelmiştir.

Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nin koleksiyonları büyük çabalarla ancak küçük bir harcamayla oluşturulmuştur. Yapı 1976 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'ndan dört tanınmış tabloyla birlikte teslim alınmıştır. Osman Hamdi Bey'in "Silah Taciri", V. Vereshchagin'in "Timur'un Mezarı Başında", Zonaro'nun "Genç Kız Portresi", Emel Cimcoz Korutürk'ün "Gazi'ye Şükran" tabloları koleksiyonun ilk yapıtları olmuştur. Kamu kuruluşlarının duvarlarında, depolarında bulunan ve devlet parasıyla satın alınmış tablolar oluşturulan sanatçı grubunca (Üren, Kaptan, Peker, Epikman, Erol, Bursalı, Oral) tespit edilmiş, Müze koleksiyonuna girebilecek değerde 500 kadar tablo belirlenmiştir. Başbakanlığın bir genelgesi gereğince bu tablolar toplanmış, restorasyon ve konservasyonları yapılarak müzenin büyük koleksiyonunu oluşturulmuştur.

Milli Kütüphane'nin kurucusu Adnan Ötüken'in başlattığı tablo alımları sonucunda Milli Kütüphane'de değerli bir tablo koleksiyonu ortaya çıkmıştır. Bu koleksiyondan bir grup eser restore edilerek müze koleksiyonuna eklenmiştir. Müze'ye yurt dışındaki müzayedelerden tablo satın alınmaktadır. Fikret Mualla'nın 26 tablosu Paris'ten satın alınarak müze koleksiyonu genişletilmiştir.

Bağış yoluyla da müzeye önemli sayıda eser kazandırılmıştır. Ressam Şeref Akdik'in eşi Sara Akdik'in kırk yapıtlık Şeref Akdik koleksiyonu, Çelik Gülersoy'un yedi yapıtlık hat koleksiyonu, Emel Korutürk'ün İbrahim Çallı portreleri, İbrahim Cimcoz'un İbrahim Çallı portresi, Hikmet Onat, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eşref Üren ve Arif Kaptan'ın birer yapıttan oluşan bağışları örnek olarak gösterilebilir.

ABSTRACT

Ranging from the Middle Asia to “Asia-Minor”, the Turkish Arts, to be claimed as relying on a deep-rooted background, have been effected by many elements of cultural diversity observed in this utmostly expanded area and have influenced a great number of cultures involved. Gained its truthful impetus in the period of The Seljuks, the art of the Turks reached a climax.

While the cultural and political relationships between the Turkish State and the Western (in particular, European) states raised and strengthened, with the proclamation of “Edict of Tanzimat” (known as *Gulhane Hatt-i Humayunu* in Turkish language) the Turkish art stepped into a new *entree*. The traditional samples of art have been observed in some fields to be put aside, while the “Western” types imported, have been taking its place in Turkish cultural life. The significant and systematic endeavours were performed in the second half period of the nineteenth century, with the supports of Soldier Artists to the field. As the attention and concern of governors in the related period raised, it also made that community members to bring out many kind of paintings.

Appeared in these days, Osman Hamdi Bey followed the way of institutionalizing his personal knowledge and point of view in arts and with the massive support of the State, The School of Fine Arts (known as *Sanayi-i Nefise Mektebi* in Turkish language), a center for education and training modern arts, as one of the first establishments in this field was founded.

The group of artists, known as “The 1914 Generation”, has been educated and trained in this arts school, later The Group-D Artists and The Independent Painters

Group followed them. With the foundation of The Republic, the importance of modernization process gained its importance and effective support in Turkish cultural life that assured the promotion and support of The State in the fields of art. This promotion and support made “The Neo-Artists” and “The Group of Tens” appear in this domain and perform valuable contributions in The Turkish art of painting.

Established in the year of 1980, Ankara State Museum of Painting and Sculpture keeps a great number of characteristic and remarkable samples of modern Turkish art in its constitution. Nevertheless, the museum building has been suffering from the deficiency of located area and lack of personnel in administrational and artistic fields. In addition to this, the financial failures and the insufficiency at modern methods and instruments of demonstration, stil keeping this Museum away from its way leaded to a fundamental development.

8. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ankara Devlet Resim Heykel Müzesi koleksiyonu, kamu kurum ve kuruluşlarından devir, satın alma ve bağış yoluyla oluşturulmuştur. 1997 yılında yapılan sayım ve tespit çalışmalarına göre müze envanterinde toplam 4687 eser yer almaktadır. 2008 yılında başlatılan Sayım ve Tespit çalışmaları kesin bir sonuca bağlanamadığı ve halen bu çalışmalar devam ettiği için eserlerin kesin sayısı hakkında bilgi verilememektedir.

Bununla birlikte müze envanterinde 1114 resim olduğu bu resimlerden 196 tanesinin konumuz kapsamında olduğu önceki sayım sonuçlarına göre tahmin edilmektedir. Bu resimlerin; 61 tanesi Çallı Kuşağı Ressamlara, 33 tanesi D Grubu Ressamlara, 69 tanesi Müstakil Ressamlara, 17 tanesi Yeniler Grubu Ressamlara, 39 tanesi ise Onlar Grubu Ressamlara aittir.

Müzenin resim koleksiyonunun temelini oluşturan bu resimlerden; 46 tanesi teşhirde, 160 tanesi müze deposunda, 5 tanesi Cumhurbaşkanlığında, 1 tanesi Başbakanlıkta, 1 tanesi Anayasa Mahkemesinde, 1 tanesi Dış İşleri Bakanlığında, 4 tanesi Bakanlığımız merkez binasında, 1 tanesi Devlet Tiyatrolarında bulunmaktadır.

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere müzenin resim koleksiyonu zincirinde kırılmalar vardır. Bu kırılmaların nedenleri: müze binasında bulunması gereken resimlerin çeşitli kamu kurumlarına dekor amaçlı verilmesi ve nerede olduğu belli olmayan resimlerdir. Çağdaş müzecilikteki koruma ve sergileme anlayışı nedeniyle, dekor amaçlı ödünç resim verme kabul edilemez bir anlayıştır. Bu nedenle başka kurumlarda yer alan resimlerin müzeye tekrar getirilmesi gereklidir.

Ayrıca Müze deposunda yer alan eserlerin pek çoğunun çerçevesinin olmadığı, şasesinin kırıldığı tuvallerinin zedelendiği ve boyalarının döküldüğü görülmüştür. Bu durum son derece üzücü ve düşündürücüdür.

Türk resim sanatının bütün dönemlerine ait eşsiz eserleri bünyesinde bulunduran Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi resim koleksiyonunun hak etiği değer ve ilgiden uzak olduğu çalışmamızın her aşamasında dikkat çekmiştir.

Günümüzün sayılı büyüklükteki müzeleri, içerdikleri yapıtların görkemi ve zenginliğiyle, birer kültür merkezine dönüşme aşaması yaşarken, bu şansı yakalamak şöyle dursun, primitif temellerini kurma aşamasına bile gelememiş olan ülkemizde müzecilik yakın tarihlerde sınırları çizilmiş ve kapasitesi belirlenmiş, sonra da neredeyse kendi kaderine terk edilmiş yapısıyla, pek çok gelişmenin uzağında bir konumundadır.

Ankara Devlet Resim Heykel Müzesi bu konumun bir prototipidir sanki. 1980 yılında Başkentimizi sanat müzesine sahip olmama talihsizliğinden kurtarmış; ama aradan geçen zaman, kendi içinde dönüşüm ugrayarak toparlanması ve çağda ayak uydurması gereken bu müze, sadece dört duvarları arasında “iyi-kötü” bir koleksiyon barındırmaktan öte bir işlev kazanamamıştır.

Günümüz sanatını ve bu alanda dünyada üretilen tüm ürünlerin sergileneceği ve üretilip değerlendirileceği modern sanat müzelerine ülkemizin ihtiyacı vardır. Müzelerimizin birçok sorunu vardır ve bunların en önemlisi mekân sorunudur. Mekân sorunu Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesinde ön plana çıkmaktadır. Müze binasının tescilli tarihi eser niteliği taşıması yeni mekânsal kurgulara gidilememesine ve mekânlarda düzenleme yapılamamasına neden olmaktadır. Yeni üretilen sanat eserlerinin, hatta depolardaki eserlerin sergilenmesi için mekânlarının olmaması ve bu sorunu çözmek için yapıya yeni eklerin yapılamaması sorunu çözülemez kılmaktadır ve müzeyi bu noktada tikamaktadır.

Tarihi nitelik taşıyan yapılarda yer alan müzelerde bu sorun işlev değişikliği sırasında yapılacak olan program ve müze büyümeye planı hazırlanarak aşılabilir. Bu tür yapılarda yer alan müzeler için diğer bir alternatif ise yapı ve çevre gabarisinin bozmayacak ve bu konu ile ilgili kanunlar doğrultusunda yapıya eklenecek yeni binalar ile kazanılacak yeni mekânların değerlendirilmesidir.

Müzenin yaşadığı diğer bir sorun, müzenin içinde yer aldığı mekanların yapı fiziği koşullarıdır. Mekânların ve bulunduğu çevrenin nem durumu, iklimsel koşulları koleksiyonlar açısından tehlikeli ortamlar yaratmaktadır. Bu tip verileri düzenleyen aygıtlar ise müzeye ayrılan ödeneklerin yetersizliğinden dolayı herhangi bir bozulma sırasında tamir edilememeleri ve gerekli süre içinde bakımlarının yapılamamalarından dolayı sorunu daha da büyütmektedir. Tüm bu mekânsal sorunlarla birlikte Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi hem nitelik hem de nicelik bakımından son derece zengin bir koleksiyona sahip olduğu halde, müzede ziyaretçinin ilgisini çekecek bir sergileme planına gidilmemesi, bir sergi planı kurgusunun bulunmaması müzeyi tek düzeliğe sürüklemiş ve ziyaretçi ile olan bağını koparmıştır.

Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nin diğer bir sorunu ise, diğer müzelerimiz gibi ellerindeki koleksiyonu "sergileme gayreti" dışında herhangi bir kullanıma gidilmemesi ve müzelerin bir eğitim kurumu olduğunu unutulmasıdır.

Resim Heykel Müzelerinin kuruluş amaçları topluma Plastik sanatlar kültürünü kazandırmak ve bu anlamda ülkenin kültürel yapısını geliştirmekti; ancak müzelerimiz geçen süre içinde bu amaçları gerçekleştiremedi. Gelişen dünyada, koruma, eğitim, yaygınlaştırma adına gelişen teknolojik sistemlerden Devlet Resim Heykel Müzeleri hemen hemen hiç yararlanamamıştır. Kısıtlı bütçelerle bu müzelerin birer çağdaş müzeye dönüştürülmesi düşünülemez. Resim ve Heykel Müzelerinin kuruluş amaçlarına ulaşabilmesi için küçük yașlardan itibaren çocuklara Müzeleri ve Galerileri ziyaret etme alışkanlığının kazandırılması gerekmektedir.

Sanatçı, sanatsever, Güzel Sanatlar Fakülteleri, Eğitim Fakülteleri, Görsel ve Plastik Sanatlar Eğitimi veren Okullar, Sanat Tarihi Bölümleri, Liseler, İlköğretim Okulları ve Özel Eğitim Kurumlarıyla karşılıklı sıkı bir işbirliğine gidilmelidir.

Müzelerin eğitim, uzman kadrolar, restorasyon, konservasyon, gibi konulardaki çalışmalarının yetersiz olması konusunda ise; bu kadrolar oluşturulurken ekip halinde olmalı, ilgililerin eğitimlerini sürekli kılmak için gerek teknolojik imkanlarla, gerekse yerinde görmeleri için hizmet içi eğitim ve yurt dışı eğitimler sürekli olmalı, atölyelerde gerekli araç-gereç ve donanımlar gelişen koşullara göre olmalıdır. Restorasyon Atölyesinde kullanılmak üzere alınacak olan malzemeler için ödenek aktarılmalıdır. Restöratör olarak atanacak personel, plastik sanatlar alanında uzmanlık eğitimi almış kişiler arasından seçilmelidir.

Ülkemizde sanatçıyı destekleme amacıyla devletçe alınan yapıtlar, bugüne kadar nereye konulacağı ve nasıl değerlendirileceği bilinmeyen bir birikim oluşturmuştur. Koruma ve değerlendirme amaçlı hizmetler, günümüz dünyasında çağdaş teknolojik gelişmelere paralel bir seyir izlediği halde, devlet müzelerinde bu tür hizmetler kısıtlı imkânlar dâhilinde yürütülmektedir. Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi’nde restorasyon atölyesi olarak hizmet veren alanların durumu, müzenin geleceği hakkındaki umutsuz izlenimleri güçlendirici bir konumdadır. Her tür teknik donanımdan uzak olduğu gibi, başka kurumlardan gelen talepleri karşılayıcı olmak bir yana, müzenin ihtiyaçlarına cevap verecek olanaklardan da uzaktır.

Sanat müzelerimizde, yetişmiş güvenlik elemanlarının olmaması da müzelerimizin güvenlik konusundaki diğer eksiklikleri olarak gözükmemektedir.

Mimari açıdan müzelerimiz tasarlanırken veya işlev değişikliği yapılırken engelli insanların düşünülmemesi müzelerimizi engelli insanlara baştan kapatmış durumuna düşürmüştür.

Eğitim, uzman kadrolar, restorasyon, konservasyon gibi konulardaki çalışmaların yetersiz olduğu dikkat çekicidir. Bu sorunların çözümü, Türkiye için yeni bir müzecilik anlayışının öncülük yapacağı kapsamlı çalışmaları zorunlu kılmaktadır. Modern nitelikli müzelerin coğalma aşamasına geldiğimiz bir dönemde, bir yandan bu yeni müzelerin devreye girmesiyle ortaya çıkacak sorunları çözümlerken, bir yandan da aynı zincirin halkasını oluşturan hâlihazırda resim ve heykel müzelerimiz için çağdaş nitelikli yeni öneriler hazırlamalı, bu müzelere yeni bir kimlik kazandıracak kesin bir kültür ve sanat politikası geliştirmeliyiz.